

ISMERTETÉSEK.

Háborús katonanóta-gyűjtemények.

1. *Háborús nótáskönyv.* Kiadja a m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző hivatala. Légrády Testvérek nyomása. Budapest (1916?).

2. *Ötven háborús katonanóta hangjegyekkel.* Ára 70 fillér. Kiadja a m. kir. 17. honv. gy. ezr. özvegy- és árva-alapja. Székesfehérvár (Molnár-féle nyomdai műintézet r.-t. Szekszárd, 1917.) [Összegyűjtötte Kakas F.]

3. *Gömöri Jenő: A nagy háború katonanótái.* Gyűjtötte, sajtó alá rendezte és bevezette —. Kiadja a cs. és kir. 12. gy. e. Rokkant Alapja. Lampelbizomány. (Cs. és kir. 12. gy. e. Lább: Osztt. nyomd. Nagybecskerek 1918.) Ára 5 K.

Már ujságokban, folyóiratokban itt-ott elég korán közöltek háborús katonanótákat, de könyvalakban csak 1916-ban jelenik meg az első gyűjtemény. A legelső Gömöri Jenő kisebb gyűjteménye, utána időrendben a hadsegélyző hivatal Háborús nótáskönyve¹ következik. Ez valamint az Ötven háborús katonanóta c. gyűjt. kottás, míg Gömörinek az első és a nagyobb, 1918-ban megjelent gyűjteménye tisztán csak szövegeket ad.

Tájnyelvi érdekességek ritkák, szinte csak elvétve akadnak e gyűjteményekben, pedig az Ötv. háb. kat. nóta a székesfehérvári honvédek kiadása,

¹ Ez a gyűjt. felerészben háborús irodalmi termékekből áll.

tehát a dunántúli nyelvet tükröztetné vissza. Úgy látszik gyűjtője, Kakas F.: ki semmiféle bevezetést vagy megjegyzést nem írt hozzá tájékoztatásul, csupán csak a bakáknak szánta nótáskönyvül s nem a szakembereknek tudományos célra. A Háborús nótáskönyv-nél már nem csodálkozhatunk azon, ha oly kevéssé lehet benne tájnyelvi sajátságokra bukkanni, hiszen ez a központból indult az összes katonák számára innen-onnan összegyűjtve ugyanazzal a céllal, mint a másik füzet. Különös, hogy Gömöri ennek a célnak érdekében fölvesz nem népi eredetű háborús dalokat is.

Gömöri gyűjteménye több tekintetben bő anyagot nyújt a megfigyelésre. Föltűnik az a zagyva nyelv, mely változatlanul került bele a tót bakák ajkáról, — olyanokéról, kik 8—10 héttel azelőtt még magyarul alig tudtak. Csodálkozhatunk-e, ha ezek a tót közös bakák oly szívesen énekelték a közös hadsereg német műszavaival annyira össze-vissza tarkázott nótákat. Nekik mindegy volt akár magyar, akár német szó, előttük mind a kettő — idegen volt. Megengedem, hogy különbség magyar bakáknál is van, ha külön vizsgáljuk a közösök és külön a honvédek nótáit, de magyar közösöknél talán ilyen össze-vissza-nyelv mégsem jött létre. Ismerjük a „Marsagyusztérungba' állók“ kezdetű nótát mi is, de ez a kivételek közé tartozott eddig. Gömöri gyűjteménye azonban tele van ilyenfélékkel: Marskompani doppelreien rex um direkcio komáromi templom (28. l.). Napos káplár avizál kirukkolni... öt perc mulva kolonnába köll állni, őrmester ur kommandéroz, reksz riktájk... (36. l.). Zvejos tölti... szemes drejos becsapódást gusztálja, Ügyes Jóska Vormeister eltalálja... (49.) Százados ur... inspicíroz a placcon. Bentállók az első glídbe'... (78.) Hogy a baka, a numera zwölf — eins, zwei, drei, vier — ne járjon hozzája... (89.) 12-ősök hornisztja Vergatterungot fujja (96). Száraz prófunt, krumpli, cakompak, menázsi... (97.) Nem stimmol már ezután rapportra (118.). Kapitány ur kommandíroz: abfallen! Eins, zwei, drei (136.). Ha, meg vagyok ancájgolva, holnap megyek „zum rapportra“ (152.) stb. stb.

Gömörinél változás nélkül megmaradnak a német szavak. Magyar bakák ezeket a szavakat átformálják (rapport — raport, report; adresz — átrec; bereitsaft — brejsaft, sőt barátság! kommandáns — komandás, komendás; spital — ispita; vizítál — vizsitál; kommandíroz — komondéroz; beschwerde — becsverde), legalább én így tapasztaltam.

A másik két gyűjteménynek nem ilyen keverék a nyelve. Se magyartanság, se német szók ily méretű halmozása nincs meg azokban. Ez a kettő honvédeknek volt szánva, az Ötven háb. katonanóta meg egyenesen a dunántúli honvédek szájáról volt följegyezve.

A közös hadsereg átkos rendszerének, a német vezényszónak köszönhetjük ezt a zagyva nyelvet. Azonban bizton remélhetjük, hogy ez a most kezdődő új korszak kiküszöböli ezt a katonák nyelvében felburjánzó osztrák copfot is, mely régi csufsága népköltészetünknek.

Csak az a baj, hogy új veszély fenyegeti a népdalok, tehát a katonadalok nyelvét is: a pesti kávéházak füstös levegőjéből kiröppenő léha dalok korcs magyarsága. Szinte nem jó hallani a nép fiának ajkáról az „Uncili smuncili“-féle nóták izléstelen, jó magyarságot sértő szövegét. Hát még a „hadityúk“, az „édes aranyos kis tyúkom“ meg a „drága kis nőcske“-féle pesti utcai kiszólásokkal tarkázott ú. n. katonanótákat, amelyeket még Gömöri is — bár „a bakák óhajára“ (igazi bakaizlés!) — bevett gyűjteményébe, mintha

ezek nélkül nem akadna elég furcsa bakakiszólás (kibabrál, kibánik vkivel stb.). Még csak annyit a gyűjtemények nyelvéről, hogy ezekben már szerepelnek a háborus katonai műszavak is, tehát átmentek ezek a népnyelvbe is, annál inkább, hiszen az ujságokban is folyton szerepeltek.

Ami Gömöri gyűjteményének sok értelmetlen sorát és naiv jegyzeteit illeti, — elég kimerítően ismertette ezeket már Szendrey Zs. (Ethnogr. 1918: 158—60.) Én csak azt fűzöm még ehhez, hogy a 68. dal (Kiviszik a bakát...), melyről azt mondja jegyzetben G. (51. l.): „Ez talán az egyetlen nóta a gyűjteményben, melyben a magyar baka az édesatyját emlegeti“ — ez éppen nem népdal, hanem Zichy Antal gróf Temetés külföldön c. költeményének első 8 sora (a megjegyzés a 162. nóta alá illene inkább).

Összefoglalva az eredményt: az eddigi gyűjtemények nem tekinthetők nagyon gazdag termésnek, különösen nem nyelvészeti szempontból. De reméljük, hogy a szakszerű gyűjtések közreadása nem soká fog várni magára.

Debrecen.

NAGY LAJOS.